

مقدمه

آب ارزشمندترین منبعی است که در خصوص آن بیشترین رقابت نیز وجود دارد [۱۴]. انسان بدون آب تنها تا چند روز می‌تواند زنده بماند. نیکولایز [۱۰]، آب تشکیل‌دهنده ۷۵ درصد از وزن بدن در کودکان و ۵۵ درصد از وزن بدن در افراد مسن است و در هموستاز سلولی و حیات نقش اساسی دارد. ویوتیچ و همکاران [۲۱]، هم‌چنین پیش از این، نتایج تحقیقات رابطه مثبت آب با سلامت ذهنی و فیزیکی را تأیید کرده است.

بیسواس و تراجادا [۳]، افزایش جهانی جمعیت به شدت تقاضا برای آب تمیز در بخش‌های مختلف هم‌چون کشاورزی، خانگی، تولید انرژی و مصارف کارخانه‌ها را افزایش خواهد داد. دانکرز و همکاران [۴]، وترنبرت و همکاران [۲۰]، تغییر اقلیم که موجب افزایش و شدت رخدادهای هیدروکلیماتیک (خشکسالی، سیل) شده است. سینها و همکاران [۱۳]، به همراه افزایش فشرده‌سازی کشاورزی، گسترش صنایع، شهرها و استخراج آب موجب کاهش دسترسی به آب بویژه در کشورهای در حال توسعه شده است.

سینگ [۱۲]، در قرن گذشته مطالعات علمی و نتایج تحقیقات علمی متعددی بر اهمیت نقش آب تأکید کرده‌اند. در کنار این نتایج، از ابتدای شکل‌گیری ادیان و در کتب و منابع دینی مختلف نیز بر نقش و اهمیت آب تأکید شده است. به‌طور مثال در متون مقدس آیین هندو آورده شده است که انسان متشکل از پنج عنصر خاک، آب، آتش، آسمان و هوا است. هر یک از این عناصر به‌عنوان مظهر خداوند تلقی می‌شود و در نتیجه مورد ستایش قرار می‌گیرند. به‌منظور استفاده از هر یک از این عناصر در فعالیت‌های مذهبی یکی از اولین پیام‌ها حفظ این عناصر ارزشمند است. هم‌چنین در اسلام به نقش آب به طرق مختلفی در متون و کتب دینی اشاره شده است. از همین رو است که در اسلام بیان می‌شود، قرآن مقدس، سوره الانبیاء، الصنافی و اکبر [۲]، "... ما از آب همه چیز را آفریدیم...".

رزا و همکاران [۱۱]، کمبود آب نگرانی‌های بزرگی در زمینه پایداری آینده بشریت و حفاظت از عملکردهای زیست‌بوم‌های طبیعی مهم ایجاد کرده است. کتانی [۷]، از آن‌جایی که ۲۴ درصد از کل جمعیت زمین، درگاه ملی آمار [۹]، و به طور تقریبی ۸۰ میلیون از جمعیت ایران را مسلمانان تشکیل داده‌اند. بنابراین تحقیق در خصوص اهمیت و بایستگی آب در آموزه‌های وحیانی اسلام می‌تواند یکی از شیوه‌های مؤثر ترویج حفاظت و صرفه‌جویی در آب باشد.

جایگاه آب در آموزه‌های وحیانی

اسماعیل اسلامی^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۹/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۰۳

DOR: 20.1001.1.26454777.1400.9.34.4.9

چکیده

آب نقش بسیار اساسی و حیاتی برای زندگی انسان دارد و عنصر اصلی تمدن و شکوفایی فرهنگی بشر است. باورها و ارزش‌های دینی توصیه به برنامه‌ریزی صحیح برای مصرف آب دارد و آن را به حیات تشبیه کرده است. حفظ هر تمدنی منوط به حفظ منابع آبی آن سرزمین است. از این رو این احساس نیاز، لازم می‌دارد تا نگاهی مبسوط و جامع به آموزه‌های وحیانی و نقش و اهمیت آب ارائه شود. به‌طور قطع اهمیت و ضرورت حفظ و نگهداری منابع آبی بر هیچ موجود زنده‌ای پوشیده نیست؛ نگاه به توصیه‌های قرآن این فهم را بوجود می‌آورد که چگونه و با چه راهکارها و اندیشه‌هایی می‌توان در حفظ آن اقدام نمود. در این مقاله از روش کتابخانه‌ای و هم‌چنین استفاده از کتب و منابع معتبر دینی، از جمله آیات قرآن، معانی و تفاسیر معتبر و روایات اسلامی استفاده شده است. با بررسی آیات و روایات به این نتیجه می‌رسیم که حیات همه موجودات زنده به آب بستگی دارد آبی که مبدأ آن باران نازل شده، از آسمان است. در زمان حال و آینده هر کسی اگر منابع آبی بیش‌تری را دارا باشد و در مدیریت صحیح نگهداری و مصرف آب تلاش کند و آن را به سمت بهره‌وری سوق دهد می‌تواند امید داشته باشد که روز به روز قدرت و شوکت وی افزایش یابد. لهذا در این زمینه همه انسان‌ها به‌ویژه دانشمندان و دولتمردان باید برنامه‌ریزی کوتاه‌مدت و بلندمدت دقیقی برای این امر داشته باشند تا نسل‌های آینده از این نعمت الهی نیز به‌رمند شوند.

واژه‌های کلیدی: آب، تمدن حیات؛ طهور؛ قرآن

۱- دانش آموخته دکتری مطالعات تطبیقی، دانشکده مذاهب اسلامی، دانشگاه ادیان و مذاهب اسلامی، قم
Email: Er.eslami1353@gmail.com

مقاله پیش‌رو از روش کتابخانه‌ای و همچنین از کتب و منابع معتبر دینی، بخصوص آیات قرآن، معانی و تفاسیر معتبر و مشهور و روایات اسلامی استفاده شده است. به‌طور کلی تمامی آیات و ترجمه‌های آن از سایت دانشنامه اسلامی، پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه، همچنین از کتاب‌های نهج‌البلاغه، بحارالانوار و قرآن کریم و بیش از ۴۱ آیه قرآن به‌منظور استخراج داده‌ها و تحلیل آن‌ها استفاده شد.

با بررسی آیات قرآن مشخص شده است که این آیات در زمینه‌های موضوعی متفاوتی هستند؛ لذا تقسیم‌بندی صورت گرفته بر همین اساس و به صورت «آب منشأ حیات»، «آب نعمت الهی»، «میزان نزول باران»، «منابع آب باران»، «نشانه قدرت الهی»، «تکیه عرش خدا بر آب»، «آب نشانه معاد و قدرت الهی» و «ویژگی‌های آب در قرآن» «و...» انجام شده است.

آب منشأ حیات

قرآن کریم در آیه ۵۴ فرقان، آغازآفرینش انسان را از آب دانسته: «وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا» (فرقان/۵۴)، او کسی است که از آب، انسانی را آفرید.

نه تنها انسان، که مبدأ آفرینش هر جنبه‌ای را آب معرفی کرده است: «وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ» (نور/۴۵) و خداوند هر جنبه‌ای را از آبی آفرید. و همچنین به صورت عام و کلی‌تر بیان می‌کند که هر چیز زنده‌ای را از آب قرار دادیم: «وجعلنا من الماء كل شيء حي».

واژه آب بیش‌تر از ۶۰ بار در آیات الهی آمده است. با دقت و بررسی در این آیات، بنا به تفسیری عرش خداوند بر روی آب نهاده شده و زندگی همه موجودات زنده به آب وابسته است و نیز از ثمره آن احیای زمین و سرسبزی آن، پیدایش مزارع و باغ‌ها با درختان و انواع گوناگون میوه‌ها، اشاره شده است. نزول آب بر کوه‌ها و تأمین آب شیرین و گوارا، ایجاد نهرها و رودهای بزرگ و تسخیر آب دریاها برای انسان نیز ذکر گردیده است. منابع و مخازنی چون دریاها، آسمان، کوه‌ها، نهرها، چشمه‌ها و چاه‌ها، مربوط به آب است که در آیات نورانی کتاب آسمانی به آن اشاره شده است. بعضی آیات از وجود آب در بهشت به صورت یکی از نعمت‌های الهی، خبر داده است. قرآن کریم در همه این آیات، فکر و اندیشه انسان را به عامل اصلی خالق آن، یعنی خداوند متعال، معطوف داشته است؛ و به‌وسیله آب قدرت خود را به نمایش گذاشته است تا موجبات سعادت و هدایت انسان برای رسیدن به کمال فراهم گردد. که مهم‌ترین آن‌ها از این قرار است.

آب نعمت الهی

خالق تعالی آب را یکی از نعمت‌های الهی ذکر کرده است و آن را باعث زندگی و شادکامی انسان قرار داده و آب را یکی از ضروریات

زندگی انسان برشمرده است. و در سوره طه آیه ۵۳ روی این مطلب تأکید می‌کند و می‌فرماید:

«الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَ سَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتَّى».

همان خداوندی که زمین را برای شما محل آسایش قرار داد؛ و راه‌هایی در آن ایجاد کرد؛ و از آسمان، آبی فرستاد؛ که با آن، انواع گوناگون گیاهان را (از خاک تیره) برآوردیم. آب در بسیاری از آیات الهی آمده است؛

وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا (مرسلات/۲۷)؛ و در آن کوه‌های استوار و بلندی قرار دادیم، و آبی گوارا به شما نوشاندیم!

وَأَرْسَلْنَا الرِّيحَ لَوَاحٍ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ (حجر/۲۲)

و بادها را باردارکننده فرستادیم و از آسمان آبی نازل کردیم پس شما را بدان سیراب نمودیم و شما خزانه‌دار آن نیستید.

این بخش از آیات به‌طور صریح یا غیرصریح، بندگان خدا را به شکر این نعمت بزرگ می‌خواند. در آیات ۴۸ و ۴۹ فرقان، وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا يَدُّ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا (۴۸)؛ او کسی است که بادها را بشارتگرانی پیش از رحمتش فرستاد، و از آسمان آبی پاک‌کننده نازل کردیم... لِتُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَيِّتًا وَتُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنْاسًا كَثِيرًا (۴۹).

تا بوسیله آن، سرزمین مرده‌ای را زنده کنیم؛ و آن را به مخلوقاتی که آفریده‌ایم -چهارپایان و انسان‌های بسیار- می‌نوشانیم.

با عنایت به بارش باران رحمت از آسمان و احیای زمین‌های مرده و ایجاد کردن آب مورد نیاز انسان‌ها و دام‌ها، ما را به یادآوری این هدیه الهی دعوت می‌کند؛ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا إِلَيْهِمْ لِيَذَكَّرُوا فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا (فرقان/۵۰).

ما این آیات را بصورت‌های گوناگون برای آنان بیان کردیم تا متذکر شوند، ولی بیش‌تر مردم از هر کاری جز انکار و کفر ابا دارند.

میزان نزول باران

خداوند رحمان در سوره زخرف آیه ۱۱ می‌فرماید: «وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ»؛ تعبیر قدر اشاره لطیفی است به نظام خاصی که بر نزول باران حکم فرماست. باران به اندازه‌ای می‌بارد که معین و ثمربخش است، نه زیانبار.

منافع آب باران

خداوند مهربان در آیاتی به منافع بی‌شمار باران اشاره می‌کند و می‌فرماید: «هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ» (سوره نحل / ۱۰)

یعنی: او کسی است که از آسمان، آبی فرستاد، که نوشیدن شما از آن است؛ و (هم‌چنین) گیاهان و درختانی که حیوانات خود را در آن به چرا می‌برید، نیز از آن است.

«وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ» (سوره لقمان / ۱۰). و از آسمان آبی نازل کردیم و بوسیله آن در روی زمین انواع گوناگونی از جفتهای گیاهان پر ارزش رویاندیم.

«وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ» (سوره انعام / ۹۹). او کسی است که از آسمان، آبی نازل کرد، و به وسیله آن، گیاهان گوناگون پرویاندیم.

«أَمْنَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتِ بَهْجَةٍ» (سوره نمل / ۶۰).

(آیاتهایی که معبود شما هستند بهترند) یا کسی که آسمانها و زمین را آفریده؟! و برای شما از آسمان، آبی فرستاد که با آن، باغهایی زیبا و سرورانگیز رویاندیم.

از امیرمؤمنان (ع) نقل است که فرمود: «آب باران بنوشید که بیماریها را از شما برطرف و بدن را پاکیزه میسازد» [۶]

از ابن عباس نقل شده است که باران هیچ سالی کمتر از سال دیگر نیست ولی خداوند به هر جا که خواهد آن را ببارد. [۸]

در آیات ۵۷ و ۵۸ اعراف

وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ حَتَّى إِذَا أَقْلَتْ سَحَابًا ثِقَالًا سَفَّاهُ لِبَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ كَذَلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿۵۷﴾

او کسی است که بادها را بشارت دهنده در پیشاپیش (باران) رحمتش میفرستد؛ تا ابرهای سنگینبار را (بر دوش) کشند؛ (سپس) ما آنها را به سوی زمینهای مرده میفرستیم؛ و به وسیله آنها، آب (حیاتبخش) را نازل میکنیم؛ و با آن، از هرگونه میوه ای (از خاک تیره) بیرون میآوریم؛ این گونه (که زمینهای مرده را زنده کردیم)، مردگان را (نیز در قیامت) زنده میکنیم، شاید (با توجه به این مثال) متذکر شوید.

وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرِجُ نَبَاتَهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبَتْ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكْدًا كَذَلِكَ نَصْرَفُ الْأَيَّاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ﴿۵۸﴾

سرزمین پاکیزه و شیرین، گیاهش به فرمان پروردگار میروید؛ اما سرزمینهای بد طینت (و شورهزار)، جز گیاه ناچیز و بی ارزش، از آن نمیروید؛ این گونه آیات (خود) را برای آنها که شکرگزارند، بیان میکنیم!

همین بیان، با دعوت مردم به سپاسگزاری از این نعمت همراه شده است: «كَذَلِكَ نُصْرِفُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُشْكُرُونَ» آیه ۶۸ تا ۷۰ واقعه؛ أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ ﴿۶۸﴾؛ آیا به آبی که می نوشید اندیشیده اید؟!.

أَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ ﴿۶۹﴾؛ آیا شما آن را از ابر نازل کرده اید یا ما نازل میکنیم؟!.

لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أَجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿۷۰﴾؛ هرگاه بخواهیم، این آب گوارا را تلخ و شور قرار می دهیم؛ پس چرا شکر نمی کنید؟!.

باتوجه به سوال و گلاویه خداوند بزرگ از بندگانش به عدم تدبیر و تفکر در آب، و تأکیدش بر این که فقط اوست که قادر است

آب گوارا را از ابرها فرو بفرستد، تا بندگانش شاکر و سپاس گزار آفریدگارشان باشند .

درآیه ۱۲ سوره فاطر نیز اشاره به آبهای شور و شیرین در دو دریا دارد، که هر دوی آنها دارای سود و منفعت برای انسان می باشد؛ تا سپاس گزارش باشند.

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَمِنْ كُلِّ تَاكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حَلِيَّةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاحِرَ لَبَّتَعُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (فاطر/۱۲).

دو دریا یکسان نیستند: این یکی دریایی است که آبش گوارا و شیرین و نوشیدنش خوشگوار است، و آن یکی شور و تلخ و گلوگیر؛ (اما) از هر دو گوشتی تازه می خورید و وسایل زینتی استخراج کرده می پوشید؛ و کشتیها را در آن می بینید که آنها را می شکافند (و به سوی مقصد پیش می روند) تا از فضل خداوند بهره گیرید، و شاید شکر (نعمت های او را) بجا آورید.

اگر کره زمین از فضا رویت شود، رنگ طبیعی آن آبی دیده می شود زمین کره ای است که بیش تر سطح آن را آب پوشانده است. یعنی بخش اعظم سطح زمین را، اقیانوسها و دریاها فرا گرفته اند. خداوند رحمان در قرآن کریم اشکال متغیر آب را بیان کرده است.

از آن جمله در سوره نور، آیه ۴۳ می فرماید:

«أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ وَيُنْزَلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنِ مَنْ يَشَاءُ يَكَادُ سَنَا بَرْقُهُ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ».

یعنی: آیا ندیدی که خداوند ابرهایی را به آرامی می راند، سپس میان آنها پیوند می دهد، و بعد آن را متراکم می سازد؟! در این حال، دانه های باران را می بیند که از لابه لای آن خارج می شود؛ و از آسمان از کوه هایی که در آن است [ابرهایی که هم چون کوهها انباشته شده اند] دانه های تگرگ نازل می کند، و هر کس را بخواهد بوسیله آن زیان می رساند، و از هر کس بخواهد این زیان را برطرف می کند؛ نزدیک است درخشندگی برق آن (ابرها) چشمه ها را ببرد.

نشانه قدرت الهی

درآیاتی، احیای زمینهای مرده توسط باران، نشانه قدرت خداوند بر زنده کردن دویاره مردگان دانسته شده است:

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْكَ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُحْيِي الْمَوْتَى إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۳۹﴾ فصلت/۳۹

و از آیات او این است که زمین را خشک (و بی جان) می بیند، اما هنگامی که آب (باران) بر آن می فرستیم به جنبش در می آید و نمو می کند؛ همان کسی که آن را زنده کرد، مردگان را نیز زنده می کند؛ او بر هر چیز تواناست!

وَاللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْبَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿نحل/۶۵﴾

خداوند از آسمان آبی فرستاد؛ و زمین را پس از آنکه مرده بود،

حیات بخشید! در این نشانه روشنی است برای جمعیتی که گوش شنوا دارند!

تکیه عرش خدا بر آب

بنا بر تفسیری از آیات و روایات عرش خدا بر آب بنا نهاده شده است. از بودن عرش خدا بر آب خبر می‌دهد: «وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ»، و او کسی است که آسمان‌ها و زمین را در شش مرحله آفرید و عرش او بر آب بود.

نزول آب از آسمان و به دنبال آن، زنده شدن زمین، رویش مجدد گیاهان و درختان مختلف با اقسام گوناگون و میوه‌های آن که فهم آن برای افراد بشر امکان‌پذیر می‌باشد، در آیات الهی نشان از آفریننده حکیم آن دارد.

«هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ؛ او کسی است که از آسمان آبی فرستاد که شرب شما از آن است، و گیاهان و درختان که حیوانات خود را در آن به چرا می‌برید نیز از آن است» (النحل / ۱۰).

او کسی است که از آسمان، آبی فرستاد، که نوشیدن شما از آن است؛ و (هم‌چنین) گیاهان و درختانی که حیوانات خود را در آن به چرا می‌برید، نیز از آن است.

رشد و نمو و وابستگی گیاهان به آب

در این آیات تمام شگفتی‌هایی را که در آفرینش مخلوقات مختلف هست و رشد و نمو تمامی این موجودات را به نزول آب وابسته دانسته است و این خود از شگفتی‌های بزرگ جهان خلقت و از آیات الهی است و در آیه دیگر نیز این امر را شاهد هستیم: «الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَ سَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتَّى (طه/۵۳)؛ همان خداوندی که زمین را برای شما محل آسایش قرار داد؛ و راه‌هایی در آن ایجاد کرد؛ و از آسمان، آبی فرستاد!» که با آن، انواع گوناگون گیاهان را (از خاک تیره) برآوردیم.

كُلُوا وَ ارْزَعُوا أَنْعَمْنَاكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِلْأُولَى النَّهَى (طه/۵۴)؛ شما از آن نعمت‌ها تناول کنید و چهارپایان را هم بچرانید، که همانا در این کار آیاتی (از ربوبیت) برای خردمندان پدیدار است.

در قرآن نزول آب و در پی آن، افزون بر احیای زمین، پراکنده شدن جنبندگان نیز از آیه‌های الهی شمرده شده است: «إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ ... وَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَخْرَجَ بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَ بَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ ... لَايَتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ» (آیه ۱۶۴ بقره)

محققان در خلقت آسمان‌ها و زمین ... و بارانی که خدا از بالا فرو فرستاد تا به آن آب، زمین را بعد از مردن زنده کرد و سبز و خرم گردانید، و در پراکندن انواع حیوانات در زمین، ... در همه این امور ادله‌ای واضح برای عاقلان است.

آب نشانه تحقق معاد و قدرت خداوند

در آیاتی مشابه از این پدیده، به‌عنوان قدرت خداوند تبارک و تعالی بر زنده شدن دوباره‌ی مردگان یاد می‌کند تا انسان‌ها معاد و روز رستاخیز را درک و باور کنند.

«وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْتَ تَرَى الْأَرْضَ خُشْعَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَ رَبَّتْ إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُحْيِي الْمَوْتِ إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ؛ (فصلت/۳۹) و از جمله آیات قدرت الهی آنکه زمین را بنگری خشک و پژمرده که چون ما بر آن آب باران فرود آریم بردم و گیاه برآورد و اهتزاز و نشاط و خرمی یابد. باری، آنکس که زمین را زنده کند مردگان را هم زنده گرداند که او بر هر چیز قادر است.

در آیاتی دیگر، رویش مجدد گیاهان بعد از فرود آمدن باران الهی را شبیه زنده شدن انسان‌ها بعد از مرگ می‌داند؛ و آن را نشانه قدرت خداوند بر امکان معاد ذکر کرده است.

وَالَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا كَذَلِكَ تُخْرَجُونَ (زخرف/۱۱)

همان کسی که از آسمان آبی فرستاد بمقدار معین، و بوسیله آن سرزمین مرده را حیات بخشیدیم؛ همین گونه (در قیامت از قبرها) شما را خارج می‌سازند و نیز؛ أَفَعَيَّنَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ (ق/۱۵)

آیا ما از آفرینش نخستین عاجز ماندیم (که قادر بر آفرینش رستاخیز نباشیم)؟! ولی آن‌ها (با این همه دلایل روشن) باز در آفرینش جدید تردید دارند!

وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ فَثَبَّيرُ سَحَابًا فَسُقْنَاهُ إِلَى بَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَلِكَ النُّشُورُ (فاطر/۹)

خداوند کسی است که بادهای را فرستاد تا ابرهایی را به حرکت درآورند؛ سپس ما این ابرها را به سوی زمین مرده‌ای رانیدیم و به وسیله آن، زمین را پس از مردنش زنده می‌کنیم؛ رستاخیز نیز همین گونه است.

با نگاهی کوتاه و مختصر به آیات فوق نقش این مایه حیاتی و ضروری حیات آفرینش را مشاهده می‌کنیم که رشد و نمو و حیات همه چیز به آب بسته است و این امر آن‌چنان واضح است که خدای متعال برای فهماندن دوباره به زندگی برگشتن و احیاء مجدد در محشر از زنده گرداندن موجودات و زمین توسط آب استفاده کرده است [۵].

ویژگی‌های آب در قرآن

آب هم چنان که مایه حیات و عنصر اصلی تمدن و شکوفایی آن است هم چنین مایه درمان و شفابخش بشر از بیماری نیز می‌باشد. آب سرد و شیرین درمانگری بیش‌تری دارد و نوشیدن آن مایه شفای درون و شستن با آن مایه شفای بدن و پوست و گوشت آدمی است. (سوره ص آیه ۴۱)

فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا (مریم/۲۴) ناگهان از طرف پایین پایش او را صدا زد که: «غمگین مباش!

پروردگارت زیر پای تو چشمه آبی (گوارا) قرار داده است.

خداوند نه تنها آب را به عنوان یکی از آیات بزرگ خویش می‌شناساند که انسان با تفکر در آن می‌تواند به آفریدگاری و پروردگاری خداوند پی ببرد بلکه خداوند در آیاتی بر انسان منت می‌گذارد که وی را با آب گوارا سیراب می‌کند.

هرچند که مطلق آب به عنوان آیه‌ای درخور توجه مطرح می‌شود و در آیه ۱۲ سوره فاطر توجه به منافع آب های تلخ و شیرین مورد تأکید است ولی آب شیرین و خنک به عنوان مهم‌ترین عنصر مورد توجه است و شکر خاص می‌طلبد.

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيَضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ﴾ (فاطر/۲۷)

آیا ندیدی که خدا باران را از آسمان فرود آورد، و به آن انواع میوه‌های گوناگون و رنگارنگ پدید آوردیم؟ و (در زمین) از کوه‌ها طرق زیاد و اصناف و رنگ‌های مختلف سفید و سرخ و سیاه هست (که خدا خلقت فرمود).

آیه ۱۱ سوره انفال افزون بر آسایش که در آیات پیش بیان شده به آرامش‌دهی آب توجه می‌دهد. این آرامش می‌تواند هم به معنای آن باشد که انسان‌ها با استفاده از آب به آرامش دست می‌یابند؛ زیرا آب شفا و درمانگر است، هم‌چنین آب می‌تواند موجبات دلگرمی بشر در برخی از موارد را فراهم آورد و آرامش از دست رفته را به وی بازگرداند.

﴿إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسُ أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنْزِلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ﴾ (انفال/۱۱) و (یاد آورید) هنگامی که خواب سبکی که مایه آرامش از سوی خدا بود، شما را فراگرفت؛ و آبی از آسمان برایتان فرستاد تا شما را با آن پاک کند؛ و پلیدی شیطان را از شما دور سازد؛ و دل‌هایتان را محکم و گام‌ها را با آن استوار دارد؛ این آرامش که در آیه ۱۱ سوره انفال بیان شده است مرتبط به آرامشی است که در صحنه‌های جنگی به سبب ریزش باران به دست می‌آید؛ زیرا در برخی از موارد، موقعیت نیروها به گونه‌ای است که باران می‌تواند موجبات تحکیم موقعیت شود و زمین‌های سست را پایدار و یا زمین‌ها را به شکلی در آورد که دشمن در آن گیر افتد.

آیه ۴۲ سوره ص به نقش آب در بهداشت و نظافت اشاره می‌کند، ﴿ارْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ﴾ (ص/۴۲) (به او گفتیم:) پای خود را بر زمین بکوب! این چشمه آبی خنک برای شستشو و نوشیدن است.

و مردمان را با این شیوه هم به اهمیت و ارزش آب توجه می‌دهد و هم می‌کوشد تا ایشان را به استفاده از آب در بهداشت و نظافت تشویق و ترغیب نماید.

به هر حال، قرآن آب را مایه طهارت ظاهری؛ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنْبًا إِلَّا غَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّى تَغْتَسِلُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ

عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوْهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا﴾ (نسا/۴۳)

ای کسانی که ایمان آورده‌اید! در حال مستی به نماز نزدیک نشوید، تا بدانید چه می‌گویید! و هم‌چنین هنگامی که جنب هستید -مگر اینکه مسافر باشید- تا غسل کنید. و اگر بیمارید، یا مسافر، و یا «قضای حاجت» کرده‌اید، و یا با زنان آمیزش جنسی داشته‌اید، و در این حال، آب (برای وضو یا غسل) نیافتید، با خاک پاکی تیمم کنید! (به این طریق که) صورت‌ها و دست‌هایتان را با آن مسح نمایید. خداوند، بخشنده و آمرزنده است.

آب در کشاورزی و دامداری نیز نقش مهم و اساسی دارد؛ زیرا بدون آب هیچ گیاهی پدیدار نمی‌شود تا از حبوبات و سبزی برای خوردن استفاده کرد و یا به دام‌ها داد تا از گوشت و پوست و شیر آن‌ها استفاده نمود. بنابراین هم آب در تغذیه مستقیم و غیرمستقیم بشر نقش اساسی دارد؛ چنان که این مطلب را می‌توان از آیات بسیاری چون بقره آیه ۲۲ و انعام آیه ۹۹ و مانند آن به دست آورد. ﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فَرَاشًا وَالسَّمَاءَ بَنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ (بقره/۲۲)

آن پروردگاری که زمین را برای شما بستری گسترده و آسمان را سقفی برافراشته قرار داد و از آسمان، آبی [مانند برف و باران] نازل کرد و به وسیله آن از میوه‌های گوناگون، رزق و روزی برای شما بیرون آورد؛ پس برای خدا شریکان و همتایانی قرار ندهید در حالی که می‌دانید برای خدا در آفریدن و روزی دادن، شریک و همتایی وجود ندارد.

آب مایه قدرت و افزایش آن است. از این روست که قرآن در آیه ۶ سوره انعام،

﴿أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَكُمْ وَأَرْسَلْنَا السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا وَجَعَلْنَا الْأَنْهَارَ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ﴾ (انعام/۶) آیا ندیدند چقدر از اقوام پیشین را هلاک کردیم؟ اقوامی که (از شما نیرومندتر بودند؛ و) قدرت‌هایی به آن‌ها داده بودیم که به شما ندادیم؛ باران‌های پی‌درپی برای آن‌ها فرستادیم؛ و از زیر (آبادی‌های) آن‌ها، نهرها را جاری ساختیم؛ (اما هنگامی که سرکشی و طغیان کردند)، آنان را بخاطر گناهانشان نابود کردیم؛ و جمعیت دیگری بعد از آنان پدید آوردیم.

و نیز آیه ۵۲ سوره هود به آب به عنوان عامل مکنّت و ازدیاد قوت و قدرت اشاره می‌کند.

﴿وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ﴾ (هود/۵۲)

و ای قوم من! از پروردگارتان طلب آمرزش کنید، سپس به سوی او بازگردید، تا (باران) آسمان را پی در پی بر شما بفرستد؛ و نیرویی بر نیرویتان بیفزاید! و گنهکارانه، روی (از حق) بر نتابید.

بر این اساس هر کسی آب بیش‌تری را دارا باشد و در مدیریت آب تلاش کند و آن را به سمت بهره‌وری سوق دهد می‌تواند امید داشته باشد که دارای ثروت و قدرت شده و روز به روز قدرت و شوکت وی افزایش یابد. می‌بایست با توجه به این بینش و نگرش قرآن همواره بر مدیریت آب تاکید کرد؛ زیرا مدیریت صحیح و بهینه آب به معنا و مفهوم دستیابی به تمدن و شکوفایی تمدنی و نیز قدرت و افزایش آن است.

مدیریت آب در آیات قرآنی آن چنان مهم و اساسی در زندگی بشر بویژه در حوزه تمدنی و شکوفایی و دستیابی به مکتب و قدرت و آسایش و آرامش عمومی دانسته شده است که افزون بر ترغیب بشر به سدسازی برای مهار آب‌های سطحی، بیان می‌دارد که چگونه شکسته شدن سد مارب در سرزمین سبا و دولت پر قدرت یمنی آن موجب شده است که تمدن بزرگ و با اهمیتی به سرعت نابود و از صحنه روزگار بیرون رود.

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ آيَةٌ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ (سبا/۱۵)
برای قوم «سبا» در محل سکونتشان نشانه‌ای (از قدرت الهی) بود: دو باغ (بزرگ و گسترده) از راست و چپ (رودخانه عظیم با میوه‌های فراوان؛ و به آن‌ها گفتیم: از روزی پروردگارتان بخورید و شکر او را بجا آورید؛ شهری است پاک و پاکیزه، و پروردگاری آمرزنده (و مهربان).

فَاعْرَضُوا فَارْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَبِيلَ الْعَرَمِ وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتِي أُكُلٍ خَمْطٍ وَأَثَلٍ وَشَيْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ (سبا/۱۶)
اما آن‌ها (از خدا) روی گردان شدند، و ما سیل ویرانگر را بر آنان فرستادیم، و دو باغ (پربرکت) شان را به دو باغ (بی‌ارزش) با میوه‌های تلخ و درختان شوره گز و اندکی درخت سدر مبدل ساختیم.

خداوند در این آیات بیان می‌کند که چگونه سد مارب موجب شده بود تا آب‌ها در پشت آن جمع شود و کشاورزی و دامداری مردمان سبا رشد و شکوفایی یابد و تمدنی عظیم در کنار آن پدید آید ولی از آن جایی که آنان راه گناه و بی‌تقوایی را در پیش گرفتند و به جان هم افتادند گرفتار سیل و باران‌های سهمگین و مخربی شده و سد ایشان به آب عظیم فرو ریخت و تمدن ایشان با از میان رفتن سد از بین رفت و در سرزمین ایشان جز گیاهان تلخ و کمی سدر رشد و نمو نیافت. این در حالی بود که با بهره‌گیری و مدیریت درست آب‌های سطحی گردآوری شده پشت سد توانسته بودند بهشتی در کناره آن ایجاد کنند و باغ‌ها و بوستان‌های عظیم بیافرینند که موجبات رشد تمدن آنان را فراهم آورده بود.

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ (بقره/۱۶۴)

در آفرینش آسمان‌ها و زمین، و آمد و شد شب و روز، و کشتی‌هایی که در دریا به سود مردم در حرکتند، و آبی که خداوند از آسمان نازل کرده، و با آن، زمین را پس از مرگ، زنده نموده، و انواع جنبندگان را در آن گسترده، و (هم‌چنین) در تغییر مسیر بادها و ابرهایی که میان زمین و آسمان مسخرند، نشانه‌هایی است (از ذات پاک خدا و یگانگی او) برای مردمی که عقل دارند و می‌اندیشند!

زیرا هر جنبنده‌ای از آب پدید می‌آید سوره نور آیه ۴۵
وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (نور/۴۵)

و خداوند هر جنبنده‌ای را از آبی آفرید؛ گروهی از آن‌ها بر شکم خود راه می‌روند، و گروهی بر دو پای خود، و گروهی بر چهار پا راه می‌روند؛ خداوند هر چه را بخواهد می‌آفریند، زیرا خدا بر همه چیز تواناست.

و زنده شدن موجودات از آب است،
أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ (انبیا/۳۰)

آیا کافران ندیدند که آسمان‌ها و زمین به هم پیوسته بودند، و ما آن‌ها را از یکدیگر باز کردیم؛ و هر چیز زنده‌ای را از آب قرار دادیم؟ آیا ایمان نمی‌آورند؟

و اگر آب در جایی فراهم آید به‌ویژه آب شیرین باران که دارای خواص بسیاری به ویژه در پرورش دام و گیاه است، هم افزایش گیاهان را سبب می‌شود و هم تعدیل آب و هوا را موجب می‌شود. قوم سبا با مدیریت آب توانسته بودند کویری را به گلستان و بوستانی تبدیل کنند ولی همین که سد از میان رفت و سیل‌های خروشان سد و گیاهان و جانداران و انسان‌های پیرامونش را به هلاکت کشاند پس از آن هرگز آن سرزمین رنگ آبادی و آبادانی و تمدن پیشین را ندید و تجربه دوباره‌ای نکرد.

خداوند در آیات ۲۴ سوره یونس
إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ حَتَّى إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازِيدَتْ وَطَنَ أَهْلِهَا أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا أَتَاهَا أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَأَنْ لَمْ تَغْن بِالْأَمْسِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ (یونس/۲۴)

در حقیقت، مثل زندگی دنیا، همانند آبی است که از آسمان نازل کرده‌ایم؛ که در پی آن، گیاهان (گوناگون) زمین -که مردم و چهارپایان از آن می‌خورند- می‌روید؛ تا زمانی که زمین، زیبایی خود را یافته و آراسته می‌گردد، و اهل آن مطمئن می‌شوند که می‌توانند از آن بهره‌مند گردند، (ناگهان) فرمان ما، شب‌هنگام یا در روز، (برای نابودی آن) فرامی‌رسد؛ (سرما یا صاعقه‌ای را بر آن مسلط می‌سازیم؛ و آن چنان آن را درو می‌کنیم که گویی دیروز هرگز (چنین کشتزاری) نبوده است! این گونه، آیات خود را برای گروهی که می‌اندیشند، شرح می‌دهیم؛ در آیه ۵۴ سوره طه؛ كُلُوا وَارْزَعُوا أَنْعَامَكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ

هم خودتان بخورید؛ و هم چهارپایانتان را در آن به چرا برید! مسلماً در اینها نشانه‌های روشنی برای خردمندان است.

و همچنین در آیه ۲۷ سوره سجده: *أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ أَفَلَا يُبْصِرُونَ* (سجده/۲۷) آیا ندیدند که ما آب را به‌سوی زمین‌های خشک می‌رانیم و بوسیله آن زراعت‌هایی می‌رویانیم که هم چهارپایانشان از آن می‌خورند و هم خودشان تغذیه می‌کنند؛ آیا نمی‌بینند؟

به نقش آب در دآمداری توجه می‌دهد تا مردمان را برای افزایش دام و ثروت به حفظ و مدیریت آب تشویق و ترغیب نماید. اصولاً از نظر قرآن زیبایی طبیعت به سبب رویش گیاهان متنوع است که از آب باران و جاری به دست می‌آید. تأکید بر آب باران از آن روست که باران نقش فزاینده در تولید و رشد و پرورش گیاهان متنوع دارد. از این روست که قرآن در پرورش گیاهان متنوع همراه به آب باران توجه می‌دهد.

آری! باران نه آن‌قدر زیاد می‌بارد که زمین‌ها را در خود غرق کند و نه آن‌قدر کم که تشنه‌کامان در جهان اعم از گیاهان و حیوانات و انسان‌ها سیراب نشوند.

نتیجه‌گیری

هم‌چنان که در این مطالعه به نقش آب در حیات انسان و بایستگی آن در آموزه‌های وحیانی تأکید شد، عالی‌پور هفشجانی و همکاران [۱]، نیز در بررسی علمی دیدگاه قرآن درباره نقش سلامتی‌بخش آب در زندگی بشر تأکید کردن که وجود آب در جهان هستی ضروری است و زندگی بدون آن تصورشدنی نیست. حیات همه موجودات زنده اعم از گیاهان و حیوانات به آب بستگی دارد آبی که مبدأ آن باران نازل شده، از آسمان است. دانشمندان معتقدند نخستین جوانه‌ی حیات در اعماق دریاها پیدا شده است به همین دلیل آغاز حیات و زندگی را از آب می‌دانند. اگر قرآن آفرینش انسان را از خاک می‌شمرد مراد از خاک همان طین (گل) است که ترکیبی از آب و خاک است. این موضوع نیز سزاوار توجه است که طبق تحقیقات دانشمندان نیکولایز [۱۰]، قسمت عمده بدن انسان و بسیاری از حیوانات در حدود ۷۰ درصد را آب تشکیل می‌دهد. آب در کشاورزی و دآمداری نیز نقش مهم و اساسی دارد؛ زیرا بی آب هیچ گیاهی پدیدار نمی‌شود تا از حبوبات و سبزی برای خوردن استفاده کرد و یا به دام‌ها داد تا از گوشت و پوست و شیر آنها استفاده نمود. بنابراین هم آب در تغذیه مستقیم و غیرمستقیم بشر نقش اساسی دارد.

آب دخالت تامی در هستی موجودات زنده دارد و برای استفاده بشر به امرالهی از زمین می‌جوشد و جریان پیدا می‌کند؛ آب باران را خداوند تبارک و تعالی طهور و مبارک نامیده است. (ماء طهور) به معنای نهایت درجه پاکی است که هم خودش طاهر است و هم طاهرکننده غیرخودش می‌باشد، چرک‌ها و آلودگی‌ها و نجاسات را

از بین می‌برد. ماء مبارک نامیده شده است، زیرا خیرات و برکات آن به زمین و ساکنان آن می‌رسد و آنچه که در زمین به‌عنوان زندگی و حیات وجود دارد از خیرات و برکات باران است. و در آموزه‌های وحیانی برای انکار و تعجب کافران از موضوع معاد جسمانی استدلال برای اثبات معاد از طریق توجه به نظام آفرینش و مخصوصاً احیای زمین‌های مرده با نزول باران استفاده نموده است.

در ۱۷ آیه از قرآن کریم کلمه الماء، ۳۵ آیه کلمه ماء و ۱ آیه کلمه ماؤکم و این کلمات در نزدیک به ۳۶ سوره آمده است.

خداوند متعال در این آیات ما را به تفکر و تأمل در ساختار آب توصیه نموده است و می‌فرماید: آب باران را یکسره بر یک قوم نباراندیم بلکه در میان اقوام و سرزمین‌های مختلف بگرداندیم تا هر قومی به مقداری که مصلحت است بگیرد و از آن بهرمنند شود و الا موجب هلاکت و نابودی انسان می‌شود. در زمان حال و آینده هر کسی اگر منابع آبی بیش‌تری را دارا باشد و در مدیریت صحیح نگهداری و مصرف آب تلاش کند و آن را به سمت بهره‌وری سوق دهد می‌تواند امید داشته باشد که دارای ثروت و قدرت شده و روز به روز قدرت و شوکت وی افزایش یابد.

لذا حفظ و مراقبت و استفاده صحیح از منابع آبی برای حفظ و ادامه حیات همه موجودات بویژه انسان امری کاملاً عقلایی، واجب و ضروری می‌باشد. و در این زمینه همه‌ی انسان‌ها بویژه دانشمندان و دولتمردان باید برنامه‌ریزی کوتاه‌مدت و بلندمدت دقیقی برای این امر داشته باشند تا همه نسل‌های آینده از این نعمت الهی نیز بهره‌مند شوند.

منابع

1. Alipour Hafshjani, F., Mahdavi Hafshjani, F. And Alipour Hafshjani, M., 2020. Scientific study of the Qur'anic view on the role of health, water supply in human life. Journal of Research in Religion and Health, 5 (4): 156-139. (In Persian)
2. Al-Senafy, M., and Akber, A. 2002. "Water management in Islam." Water resources development and management, M. Al-Rashed, V. P. Singh, and M. M. Sherif, eds. Swets and Zeitlinger, Lisse, The Netherlands, 501-508.
3. BBIs was A K and Tortajada C 2018 Assessing Global Water Megatrends ed A K Biswas, C Tortajada and P Rohner (Singapore: Springer Singapore) Assessing global water megatrends 1-26.
4. Dankers R et al 2014 First look at changes in flood hazard in the inter-sectoral impact model intercomparison project ensemble Proc. Natl Acad. Sci. 111 3257-61.

Eutrophication will increase during the 21st century as a result of precipitation changes Science 357 405–8.

14. Strang, V., 2020. The meaning of water. Routledge.

15. The Holy Quran (Chapter 39), (Baqarah / 22/164), (AH / 15), (A'raf / 57), (Fatir / 9/27). (In Persian)

16. The Holy Quran (event / 67/68/69), (p. / 41/42), (Maryam / 24), (prostration / 27). (Fatir / 12), (Hujrat / 22). (In Persian)

17. The Holy Quran (Messages / 27), (Anfal / 11), (Nisa / 43), (Hood / 52), (Saba / 15/16), (Younis / 24). (In Persian)

18. The Holy Quran (Prophets / 30), (Furqan / 54/48/49/50), (Noor / 43/45), (Taha, 53/54), (Messages / 27). (In Persian)

The Holy Quran (Zakhrif / 11 /), (Nahl / 10/65), (Lughman / 10), (An'am / 99), (Naml / 60), (A'raf / 57/58). (In Persian)

19. Trenberth K E et al 2014 Global warming and changes in drought Nature Climate Change 4 17–22.

20. Wutich, A., Brewis, A. and Tsai, A., 2020. Water and mental health. Wiley Interdisciplinary Reviews: Water, 7(5): p.e1461.

5. Golshani, M. 2019. Azad Encyclopedia. The role and importance of water from the perspective of the Qur'an. The Qur'an and Atrat - heavenly trusts. January (28). (In Persian)

6. Hosseini Dashti, Seyed. M, 1385, Maaref and Maaref . 3, 15p. (In Persian)

7. Kettani, H., 2010, January. 2010 world muslim population. In proceedings of the 8th Hawaii International Conference on Arts and Humanifies (pp. 12-16). (In Persian)

8. Majlesi, M.B. 1981. Baharolanvar. 59, 16 p. (In Persian)

9. National Statistics Portal, 2016. Results of the General Census of Population and Housin.

10. Nicolaidis S. Physiology of thirst. In: Arnaud MJ, ed. Hydration throughout Life. Montrouge: John Libbey Eurotext; 1998:247.

11. Rosa, L., Chiarelli, D.D., Rulli, M.C., Dell'Angelo, J. and D'Odorico, P., 2020. Global agricultural economic water scarcity. Science Advances, 6(18), p.eaaz6031.

12. Singh, V.P., 2008. Water, Environment, Engineering, Religion, and Society. Journal of Hydrologic Engineering, 13:118-123.

13. Sinha E, Michalak A M and Balaji V 2017

Abstract

The Place of Water in Revelatory Teachings

E. Eslami¹

Received: 2020/11/30 Accepted: 2021/08/25

Water has a very fundamental and vital role for human life and is the main element of human civilization and cultural flourishing. Religious beliefs and values advise proper planning for water consumption and liken it to life. The preservation of any civilization depends on the preservation of the water resources of that land. Hence, this sense of need necessitates a comprehensive and comprehensive look at the revelatory teachings and the role and importance of water. Certainly the importance and necessity of preserving water resources is not hidden from any living thing, looking at the advice of the Qur'an creates an understanding of how and with what strategies and ideas can be done to preserve it. In this article, the library method is used as well as the use of authentic religious books and sources, including Quranic verses, authentic meanings and interpretations, and Islamic traditions. Examining the verses and hadiths, we come to the conclusion that the life of all living beings depends on water, the source of which is rain from the sky. At present and in the future, anyone can hope that his power and glory will increase day by day if he has more water resources and strives in the proper management of water conservation and consumption and leads it to productivity. Therefore, in this regard, all human beings, especially scientists and statesmen, must have careful short-term and long-term planning for this so that future generations will also benefit from this divine blessing.

Keywords: : Water, Civilization of life, Purification, Quran

1. Ph.D Graduated of Islamic Religions, Department of Religions, University of Religions and Denominations, Qom, Iran.
Dr.eslami1353@gmail.com